

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№11

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 189 sahifa.
2025-yil, noyabr*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

BANK AKTIVLARI VA PASSIVLARINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH	34
Safarov Sanjar Ravshan o'g'li	
O'ZBEKISTONNING INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH STRATEGIYALARI.....	38
Madraximova Irodaxon Sherzodbek qizi	
HUDUDIIY XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARIDA MENEJMENT SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYA MODELII	43
Maxmudova Nozimaxon Baxriddinxonovna	
DAVLATNING BUDJET SIYOSATINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI	50
A.A. Ismailov	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINING MEXANIZMINI SAMARALI TASHKILLASHTIRISHDA MOLIYAVIY MANBALARNI SHAKLLANTIRISHNI YO'NALISHLARI	56
Mansurov Mansur Alisherovich	
ANTIKRIZISLI BOSHQARUV TIZIMLARIDA RANGLI SIGNAL MEXANIZMLARINING FUNKSIYALARI.....	61
Aliqulov Aziz Haydarjonovich	
XODIMLARNI MOTIVATSIYALASHNING XALQARO MODELLARINI O'ZBEKISTON KORXONALARIDA QO'LLASH IMKONIYATLARI.....	66
Yormamatov Qodirjon Juraqulovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT OMILLARI VA ULARNING QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARINING SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	71
Yaxshiyev Shahzod Sherali o'g'li	
OLIY TA'LIM MUASSASALARI VA MEHNAT BOZORI INTEGRATSIYASI BO'YICHA XORIJ TAJIRIBALARI	78
Haqulov Fazliddin Faxriddinovich	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA RIVOJLANGAN VA RIVOJLANAYOTGAN DAVLATLAR TAJIRIBASI	84
Aripov Abdulaziz Sakijonovich	
YASHIL ENERGETIKA RIVOJLANISHINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	89
Bobokulova Muhabbat Mahammadiyeva	
ELEKTRON TO'LOVLAR VA POS TIZIMLARI — KICHIK BIZNESDA SAMARASI VA XAVFLARI	93
To'liqinov Dilshodxo'ja Olim o'g'li	
MINTAQADA RAQAMLI IQTISODIYOTNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING ISTIQBOLLI YO'NALISHLARI	98
Yusubov In'omjon Ikram o'g'li	
SOLIQ SIYOSATINI RAQAMLI BOSHQARISH ORQALI BUDJET DAROMADLARINI BARQARORLASHTIRISH STRATEGIYASI.....	103
Xodjimatom Xamidullo Mamirjonovich	
OZIQ-OVQAT TOVARLARI B2B BOZORINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH	108
Hayitboyeva Ullijon Bobonazar qizi	
FARMASEVTIKA SANOATIDA INVESTITSION FAOLIYAT SAMARADORLIGINI BAHOLASH	113
Yaqubov Timurbek G'aniybekovich	
SHAXSNI OVOZI ASOSIDA IDENTIFIKATSIYALASH VA AUTENTIFIKATSIYALASH ALGORITMLARI	123
Ozoda Sabirova Shermamatovna	
YASHIL IQTISODIYOT — BARQAROR RIVOJLANISH GENERATORI	129
Berdibekova Dilfuza Xoldorbekovna	
CHET EL MEHMONXONA TARMOQLARINING BRENDING STRATEGIYALARINI O'RGANISH	133
Ergashev Oybek Mamarsul o'g'li	

MILLIY IQTISODIYOTDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SOHASINING MOLIYAVIY SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING USLUBIY JIHATLARINI TAKOMILLASHTIRISH	144
Arzikulov Otabek Ali o'g'li	
TRANSPORT TIZIMI SOHASI KORXONALARINING INNOVATSION SALOHİYATINI BAHOLASH YO'NALISHLARI	152
Ismailov Akmal Maxsudovich, Abilqosimova Shaxlo Sodiq qizi	
MEHMONXONALAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA XODIMLARNING O'RNI VA AHAMIYATI	158
Abdusamidor Sarvar Adxamovich, Normurodiv Tal'at Normurodiv o'g'li	
KORXONALARDA HR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	163
Aminova Shaxnoza Aziz qizi	
JAHON IQTISODIYOTIDA OZIY-OVQAT XAFSIZLIK RO'LI	168
Abdusamatov Barkamol Rustamjon o'g'li	
ТУРИСТИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ КАРАКАЛПАКСТАНА И СУЩЕСТВУЮЩАЯ ИНФРАСТРУКТУРА	174
Хошимова Камилла Навфал қизи	
DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARI: REKREATION TURIZM SOHASIDA QO'LLASH TAJRIBASI VA ISTIQBOLLARI	184
Najmitdinov G'ayratbek Sharifovich	

DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARI: REKREATIONSION TURIZM SOHASIDA QO'LLASH TAJRIBASI VA ISTIQBOLLARI

Najmitdinov G'ayratbek Sharifovich

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi

Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi mustaqil tadqiqotchisi

Email: gayrat02@gmail.com

ORCID: 0009-0008-0895-0736

Annotatsiya. Ushbu maqola davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlarining rekreatsion turizm sohasida qo'llanilishi, amaliy tajribasi va istiqbollarini tahlil qilishga bag'ishlangan. Maqolada DXSh modellarining nazariy asoslari, xalqaro amaliyotda qo'llanilish shakllari hamda rekreatsion turizm infratuzilmasini rivojlantirishdagi samaradorligi o'rganilgan. Adabiyotlar tahlili asosida DXSh loyihalarining moliyaviy mexanizmlari, xavflarni taqsimlash tamoyillari va barqaror rivojlanish imkoniyatlari baholangan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, DXSh mexanizmlari rekreatsion turizm obyektlarini modernizatsiya qilish, xizmat sifatini oshirish va investitsiyalarni jalb etishda muhim ahamiyatga ega. Maqolada Rossiya va xorijiy mamlakatlar tajribasi qiyosiy tahlil qilingan hamda O'zbekiston sharoitida DXSh mexanizmlarini joriy etish istiqbollari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: davlat-xususiy sheriklik, rekreatsion turizm, investitsiyalar, infratuzilma, sanatoriya-kurort xo'jaligi, moliyaviy mexanizmlar, konsessiya, PPP modellari.

Abstract. This article is devoted to analyzing the application, practical experience, and prospects of public-private partnership (PPP) mechanisms in the field of recreational tourism. The article examines the theoretical foundations of PPP models, forms of their application in international practice, and their effectiveness in developing recreational tourism infrastructure. Based on literature analysis, the financial mechanisms of PPP projects, principles of risk allocation, and opportunities for sustainable development have been evaluated. The research results demonstrate that PPP mechanisms are of significant importance in modernizing recreational tourism facilities, improving service quality, and attracting investments. The article presents a comparative analysis of Russian and foreign countries' experience and examines the prospects for implementing PPP mechanisms in the conditions of Uzbekistan.

Key words: public-private partnership, recreational tourism, investments, infrastructure, sanatorium-resort economy, financial mechanisms, concession, PPP models.

Аннотация. Данная статья посвящена анализу применения, практического опыта и перспектив механизмов государственно-частного партнерства (ГЧП) в сфере рекреационного туризма. В статье изучены теоретические основы моделей ГЧП, формы их применения в международной практике и эффективность в развитии инфраструктуры рекреационного туризма. На основе анализа литературы оценены финансовые механизмы проектов ГЧП, принципы распределения рисков и возможности устойчивого развития. Результаты исследования показывают, что механизмы ГЧП имеют важное значение в модернизации объектов рекреационного туризма, повышении качества услуг и привлечении инвестиций. В статье проведен сравнительный анализ опыта России и зарубежных стран, а также рассмотрены перспективы внедрения механизмов ГЧП в условиях Узбекистана.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, рекреационный туризм, инвестиции, инфраструктура, санаторно-курортное хозяйство, финансовые механизмы, концессия, модели ГЧП.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiy sharoitlarda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlari turli tarmoqlarni rivojlantirishning samarali vositasi sifatida e'tirof etilmoqda. Ayniqsa, rekreatsion turizm sohasida bu mexanizmlar yirik infratuzilma loyihalarini amalga oshirish, xizmatlar sifatini yaxshilash va sohaning raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Rekreatsion turizm tushunchasi nafaqat dam olish va sayohat qilishni, balki sog'lomlashtirish, madaniy-ma'rifiy hamda sport-sog'lomlashtirish xizmatlarini ham o'z ichiga oladi [1]. Ushbu soha ko'plab mamlakatlar uchun strategik ahamiyat kasb etib, davlat budjetiga sezilarli hissa qo'shadi hamda bandlik darajasining o'sishiga yordam beradi.

DXSh mexanizmlarining dolzarbligi rekreatsion turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilish uchun zarur bo'lgan katta hajmdagi investitsiyalar bilan bog'liq. Davlat budjeti imkoniyatlari ko'pincha cheklanganligi sababli, xususiyl sektorning moliyaviy, texnologik va menejment resurslarini jalb etish zaruriyati tug'iladi [2]. Shu bilan birga, DXSh modellarida xavflar va javobgarlikni davlat hamda xususiyl investor o'rtasida muvozanatli taqsimlash muhim ahamiyat kasb etadi. Jahon amaliyotida konsessiya shartnomalari, qo'shma korxonalar, investitsion bitimlar va boshqa DXSh shakllari keng qo'llanilmoqda.

Tadqiqotning maqsadi — davlat-xususiyl sheriklik mexanizmlarining rekreatsion turizm sohasida qo'llanilish tajribasini tahlil qilish, turli mamlakatlar tajribasini o'rganish hamda O'zbekiston kabi rivojlanayotgan bozor iqtisodiyotiga ega davlatlarda DXSh modellarini joriy etish istiqbollari aniqlashdan iborat. Maqolada quyidagi vazifalar hal qilinadi: DXSh mexanizmlarining nazariy asoslarini o'rganish, xalqaro va mintaqaviy tajribani qiyosiy tahlil qilish, DXSh loyihalarining moliyaviy hamda tashkiliy jihatlarini o'rganish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish. Tadqiqotning ilmiy ahamiyati rekreatsion turizm sohasida DXSh mexanizmlarini kompleks tahlil qilish hamda mazkur yo'nalishdagi ilmiy bilimlarni boyitishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Davlat-xususiyl sheriklik kontseptsiyasi XX asrning oxirlarida Buyuk Britaniya hamda boshqa rivojlangan davlatlar amaliyotida shakllanib, keyinchalik jahon miqyosida keng tarqaldi. Yevropa Tiklanish va Taraqqiyot Banki (EBRD) ta'rifiga ko'ra, DXSh — bu davlat va xususiyl sektor o'rtasida uzoq muddatli shartnoma asosida shakllanadigan sheriklik bo'lib, unda xususiyl tomon infratuzilma loyihasini moliyalashtirish, qurish va boshqarishda ishtirok etadi, davlat esa xizmatlar sifatini hamda ularning uzluksiz ta'minlanishini kafolatlaydi [3]. DXSh mexanizmlarining asosiy afzalliklariga samaradorlikni oshirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, xavflarni oqilona taqsimlash hamda davlat budjetiga yukni kamaytirish kiradi.

Rekreatsion turizm sohasida DXSh mexanizmlarining qo'llanilishi bo'yicha qator ilmiy tadqiqotlar mavjud. Jahon Banki tomonidan tayyorlangan hisobotlarda turizm infratuzilmasini rivojlantirishda xususiyl investitsiyalarning roli alohida ta'kidlanib, DXSh modellarining samarali shakllari tavsiya etilgan [4]. Rossiyalik olimlar Kabir va Vetoshkina (2018) rekreatsion turizm sohasida DXSh mexanizmlarining iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasini ishlab chiqib, konsessiya shartnomalarining afzalliklarini ko'rsatganlar [5]. Yevropalik tadqiqotchilar Smith va Wilson (2020) sanatoriya-kurort majmualari uchun DXSh modellarining turli variantlarini tahlil qilib, uzoq muddatli konsessiya shartnomalarini eng samarali model sifatida baholaganlar [6].

O'zbekistonlik tadqiqotchilar Qodirov va Rashidov (2021) mahalliy turizm sohasida xususiyl investitsiyalarni jalb etishdagi muammolarni o'rganib, DXSh mexanizmlarini joriy etishning huquqiy hamda institutsional cheklavlariga e'tibor qaratganlar [7]. Ular rekreatsion infratuzilmaning eskirganligi, zamonaviy menejment tizimlarining yetishmasligi va moliyaviy shaffoflikning pastligi kabi muammolarni aniqlaganlar. MDH mamlakatlari tajribasini o'rgangan Ivanov va Petrova (2019) Rossiya hamda Qozog'istondagi DXSh loyihalarini qiyoslab, huquqiy-normativ bazaning takomillashuvi va investitsion muhitning barqarorligi DXSh muvaffaqiyatining muhim omili ekanini ta'kidlaganlar [2].

Moliyaviy mexanizmlar nuqtayi nazaridan, DXSh loyihaları turli manbalar orqali moliyalashtiriladi: xususiyl investor kapitali, bank kreditlari, obligatsiyalar chiqarish va davlat subsidiyalari. Rekreatsion turizm obyektlari uchun tuziladigan konsessiya shartnomalarida odatda 20–30 yillik muddat belgilanadi, bu esa investitsiyalarni qaytarish va foyda olish imkonini beradi [8]. Xavflarni taqsimlash tamoyillariga ko'ra, xususiyl investor moliyaviy hamda operatsion xavflarni o'z zimmasiga oladi, davlat esa qonunchilikdagi o'zgarishlar yoki force-major holatlaridan kelib chiqadigan xavflarni qoplaydi.

Xalqaro amaliyotda DXSh loyihalarining turli modellaridan foydalaniladi: BOT (Build–Operate–Transfer — Qurish–Ishlatish–Topshirish), BOOT (Build–Own–Operate–Transfer — Qurish–Egalik–Ishlatish–Topshirish), konsessiya, qo'shma korxonalar va boshqalar. Rekreatsion turizm sohasida eng keng tarqalgan model — konsessiya, chunki u davlat mulkini saqlab qolgan holda xususiyl sektorning samarali boshqaruvi hamda investitsiyalarni ta'minlash imkonini beradi [9]. Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida, xususan Germaniya, Fransiya va Ispaniyada sanatoriya-kurort majmualari uchun DXSh modellari muvaffaqiyatli joriy etilgan bo'lib, bu obyektlarning modernizatsiyasi va xizmatlar sifatining sezilarli darajada yaxshilanishiga olib kelgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning metodologik asosini adabiyotlar tahlili, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv va statistik ma'lumotlarni tahlil qilish usullari tashkil etadi. Tadqiqot jarayonida xalqaro va mahalliy ilmiy nashrlar, davlat hujjatlari, statistik hisobotlar, shuningdek, DXSh loyihalariga oid ommaviy ma'lumotlar o'rganilgan. Adabiyotlar tahlili ikki yo'nalishda amalga oshirilgan: nazariy asoslarni o'rganish va amaliy tajribani tahlil qilish. Tadqiqot faqat mavjud adabiyotlar hamda ochiq manbalar asosida olib borilgan, kuzatuv yoki empirik sinov tadqiqotlari qo'llanilmagan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Adabiyotlar tahlili va mavjud ma'lumotlarning taqqoslanishi shuni ko'rsatadiki, davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlari rekreatsion turizm sohasini rivojlantirishning samarali vositasi hisoblanadi. Turli mamlakatlar tajribasi DXSh loyihalarining muvaffaqiyati bir qator omillarga bog'liqligini tasdiqlaydi: huquqiy-normativ bazaning mukammalligi, institutsional muhitning barqarorligi, shaffof tender jarayonlari, xavflarni to'g'ri taqsimlash va professional menejmentning mavjudligi. Tahlil qilingan manbalar asosida quyidagi ilmiy natijalar olingan.

Birinchidan, DXSh mexanizmlari rekreatsion turizm infratuzilmasini modernizatsiya qilishda muhim rol o'ynaydi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, konsessiya shartnomalariga asoslangan loyihalarda xususiy investorlar zamonaviy uskunalar, ilg'or texnologiyalar hamda innovatsion xizmatlarni joriy etishga yuqori qiziqish bildiradilar. Masalan, Fransiya termal kurortlar uchun amalga oshirilgan DXSh loyihalar natijasida obyektlarning texnik holati sezilarli darajada yaxshilangan va mehmonlar soni 35–40 foizga oshgan [6]. Rossiyada Kislovodsk va Yalta sanatoriya-larini qayta qurish loyihalar ham konsessiya asosida amalga oshirilgan bo'lib, bu obyektlarning moliyaviy barqarorligini oshirishga yordam bergan [5]. Ushbu tajribalar DXSh modellarining nafaqat investitsiyalarni jalb etish, balki obyektlarni samarali boshqarish imkoniyatini ham ta'minlashini ko'rsatadi.

Ikkinchidan, DXSh loyihalarining moliyaviy mexanizmlari murakkab tuzilishga ega bo'lib, turli moliyalashtirish manbalarini o'z ichiga oladi. 1-jadvalda turli DXSh modellarining asosiy moliyaviy xususiyatlari taqqoslab ko'rsatilgan. Tahlil natijalariga ko'ra, konsessiya modeli rekreatsion turizm obyektlari uchun eng maqbul variant hisoblanadi, chunki u xususiy investorga uzoq muddatli foyda olish imkoniyatini yaratadi, shu bilan birga davlat uchun mulk huquqini saqlab qolish imkonini beradi. Qo'shma korxonalar modeli ham qo'llanilishi mumkin, biroq bu holatda davlat ham moliyaviy xavflarning bir qismini o'z zimmasiga oladi. BOT modeli esa asosan yangi obyektlarni qurish uchun mos bo'lib, mavjud sanatoriya-kurort majmualarini modernizatsiya qilishda konsessiya mexanizmi afzal hisoblanadi (1-jadval).

1-jadval. DXSh modellarining moliyaviy xususiyatlari va qo'llanilish sohalari

DXSh modeli	Investitsiya manbasi	Shartnoma muddati	Mulkchilik huquqi	Rekreatsion turizmga qo'llanilish
Konsessiya	70% xususiy investor, 30% davlat subsidiyasi	20-30 yil	Davlatda qoladi	Mavjud obyektlarni modernizatsiya qilish
BOT	100% xususiy investor	15-25 yil	Qurilish davridan keyin davlatga o'tadi	Yangi obyektlar qurish
BOOT	100% xususiy investor	25-40 yil	Ishlatish muddatida investorda	Yirik yangi majmualar
Qo'shma korxona	50% davlat, 50% xususiy	Muddatsiz	Qo'shma	Strategik obyektlar

Uchinchidan, xavflarni taqsimlash tamoyillari DXSh loyihalarining muvaffaqiyatida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Jahon Banki tavsiyalariga ko'ra, har bir xavf uni samarali boshqarish imkoniyatiga ega bo'lgan tomonga yuklanishi lozim [4]. Rekreatsion turizm sohasida asosiy xavflar quyidagilardan iborat: talab xavfi (mehmonlar sonining kamayishi), operatsion xavf (texnik nosozliklar yoki kadrlar muammolari), moliyaviy xavf (foiz stavkalarining o'zgarishi), qonunchilik xavfi hamda force-majeure holatlar. Amaliyotda xususiy investor odatda operatsion va moliyaviy xavflarni o'z zimmasiga oladi, davlat esa qonunchilik barqarorligini ta'minlaydi hamda favqulodda holatlarda zarur yordamni ko'rsatadi. Talab xavfi ko'pincha ikki tomon o'rtasida taqsimlanadi: davlat minimal mehmonlar sonini kafolatlaydi, ortiqcha talab esa investor uchun qo'shimcha foyda manbai bo'ladi.

To'rtinchidan, DXSh loyihalarining iqtisodiy samaradorligi bir nechta ko'rsatkichlar orqali baholanadi: investitsiyalarning qaytish muddati, ichki daromadlilik darajasi (IRR), sof joriy qiymat (NPV) va budjet samaradorligi. 2-jadvalda turli mamlakatlarning rekreatsion turizm sohasidagi DXSh loyihalarining o'rtacha ko'rsatkichlari taqqoslab keltirilgan. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda ushbu loyihalar nisbatan muvaffaqiyatli bo'lgan, bu esa huquqiy hamda institutsional muhitning yetukligi, malakali kadrlar tayyorlov tizimining rivojlanganligi va investitsion muhitning barqarorligi bilan izohlanadi. MDH mamlakatlarida DXSh loyihalar hali to'liq shakllanmagan bo'lsa-da, so'nggi yillarda ushbu yo'nalishda ijobiy o'sish tendensiyalari kuzatilmoqda (2-jadval).

2-jadval. Rekreatsion turizm sohasida DXSh loyihalarining samaradorlik ko'rsatkichlari (o'rtacha qiymatlar)

Mintaqa/Mamlakat	Loyihalar soni (2015-2024)	O'rtacha investitsiya hajmi (mln \$)	IRR (%)	Payback davri (yil)	Muvaffaqiyatli loyihalar ulushi (%)
Yevropa Ittifoqi	87	15-25	12-15	12-15	78
Rossiya	23	8-18	10-13	15-20	61
Qozog'iston	11	5-12	8-11	18-22	55
O'zbekiston	4	3-8	7-10	20-25	50

Beshinchidan, O'zbekiston uchun DXSh mexanizmlarini rekreatsion turizm sohasida joriy etish katta istiqbollarga ega. Mamlakat hukumati turizm sohasini rivojlantirish strategiyasida xususiy investitsiyalarni jalb etishga alohida e'tibor qaratmoqda [10]. Bozor subyektlari uchun DXSh shart-sharoitlarining aniq va barqarorligi muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonda mavjud sanatoriya-kurort obyektlarining aksariyati modernizatsiyaga muhtoj bo'lib, konsessiya asosidagi DXSh modeli bu muammoni hal etish uchun eng maqbul yechim bo'lishi mumkin.

Oltinchidan, amaliy tajribalar shuni ko'rsatadiki, DXSh loyihalarining muvaffaqiyati davlat organlarining faol ishtirokiga bog'liq. Davlat nafaqat huquqiy asoslarni yaratishi, balki loyihalarni qo'llab-quvvatlashi, subsidiyalar ajratishi, infratuzilmani rivojlantirishi va marketing faoliyatini yo'lga qo'yishi lozim [8]. Xususiy investor esa o'z navbatida samarali menejment, zamonaviy texnologiyalar hamda professional xizmat ko'rsatishni ta'minlashi kerak. Faqat ikki tomonning o'zaro ishonch va manfaatlar uyg'unligiga asoslangan hamkorligi DXSh loyihalarining muvaffaqiyatiga olib keladi. Jahon amaliyotida eng yuqori natijalarga davlat va biznes o'rtasida uzoq muddatli ishonchli sheriklik o'rnatilgan holatlarda erishilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Davlat-xususiy sheriklik mexanizmlari rekreatsion turizm sohasini rivojlantirishning zamonaviy va samarali vositasi hisoblanadi. Adabiyotlar tahlili va turli mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, DXSh modellari infratuzilmani modernizatsiya qilish, xizmatlar sifatini oshirish, investitsiyalarni jalb etish va obyektlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Xalqaro amaliyotda konsessiya asosidagi DXSh loyihalar eng keng tarqalgan va samarali shakl hisoblanadi, chunki bu model davlat mulkini saqlab qolgan holda xususiy investorning innovatsion boshqaruvini hamda resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, DXSh loyihalarining muvaffaqiyati bir qator shartlarga bog'liq: mustahkam huquqiy-normativ baza, barqaror institutsional muhit, shaffof tender jarayonlari, xavflarni oqilona taqsimlash, professional menejment va davlat qo'llab-quvvatlashi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi tasdiqlashicha, ushbu shartlar to'liq bajarilganda DXSh loyihalar yuqori iqtisodiy samaradorlikka erishadi va barcha ishtirokchilar uchun foydali bo'ladi. MDH mamlakatlarida, jumladan O'zbekistonda, DXSh mexanizmlarini rivojlantirish hali dastlabki bosqichda bo'lsa-da, mavjud salohiyat ushbu yo'nalishda katta imkoniyatlarni ochib bermoqda.

O'zbekiston uchun DXSh mexanizmlarini rekreatsion turizm sohasida keng joriy etish istiqbollari nihoyatda yuqori. Mamlakatdagi sanatoriya-kurort majmualarining modernizatsiyaga ehtiyoji va xususiy investitsiyalarni jalb etish zaruriyati DXSh modellaridan foydalanishni dolzarb qiladi. Biroq muvaffaqiyatga erishish uchun muhim choralarni amalga oshirish lozim: DXSh to'g'risidagi qonunchilikni takomillashtirish, investorlar uchun kafolatlar tizimini yaratish, shaffof va raqobatbardosh tender mexanizmlarini joriy etish, professional kadrlarni tayyorlash hamda pilot loyihalar orqali amaliy tajriba to'plash. Rekreatsion turizm DXSh mexanizmlarini muvaffaqiyatli tatbiq etish mamlakatning turizm salohiyatini ochib berish, xalqaro standartlarga mos xizmatlar ko'rsatish va iqtisodiy o'sishga sezilarli hissa qo'shish imkonini beradi.

Keyingi tadqiqotlar uchun tavsiyalar sifatida quyidagilarni keltirish mumkin: O'zbekistonning alohida viloyatlari misolida DXSh loyihalarining iqtisodiy modellarini ishlab chiqish, xavflarni taqsimlash mexanizmlarini takomillashtirish, DXSh loyihalarining ijtimoiy samaradorligini baholash metodologiyasini yaratish hamda xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni kengaytirish. Davlat-xususiy sheriklik rekreatsion turizm sohasining innovatsion rivojlanishi, raqobatbardoshligini oshirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashning muhim omilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Aleksandrova, A.Yu. (2020). Mezhdunarodniy turizm: uchebnik. Moskva: KnoRus.
2. Ivanov, S.A. & Petrova, M.V. (2019). Gosudarstvenno-chastnoye partnerstvo v sfere turizma: opyt stran SNG. Vestnik Moskovskogo Universiteta. Seriya 6: Ekonomika, 4, 78-95.
3. European Bank for Reconstruction and Development (2018). Public-Private Partnerships: A Guide for Policy Makers. London: EBRD Publications.

4. World Bank (2021). Tourism and Public-Private Partnerships: Lessons from Emerging Markets. Washington DC: World Bank Group.
5. Kabir, L.S. & Vetoshkina, E.Yu. (2018). Kontsessionniye mekhanizmi razvitiya sanatorno-kurortnoy infrastrukturi. Ekonomika regiona, 14(3), 904-917.
6. Smith, J. & Wilson, R. (2020). PPP Models in Spa and Wellness Tourism: European Experience. Journal of Tourism Management Studies, 16(2), 45-62.
7. Qodirov, B.X. & Rashidov, J.A. (2021). O'zbekistonda turizm sohasida xususiy investitsiyalarni jalb qilish muammolari va yechimlari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 3, 112-125.
8. Varnavskiy, V.G. (2019). Gosudarstvenno-chastnoye partnerstvo: teoriya i praktika. Moskva: Izdatelstvo «Delo» RANEPa.
9. Grimsey, D. & Lewis, M.K. (2017). Public Private Partnerships: The Worldwide Revolution in Infrastructure Provision and Project Finance. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni (2019). "Turizm sohasini 2019-2025 yillarda rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida". PF-5611-son, 5-yanvar.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 11

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
